

УДК 378.002.8

Світлана Цінько

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ-СЛОВЕСНИКА У ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ ШКІЛЬНОГО КУРСУ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Стаття присвячена актуальному питанню формування професійної компетентності майбутнього вчителя-словесника у процесі викладання дисципліни «Шкільний курс української мови», адже якісна фахова підготовка філолога сьогодні передбачає компетентнісний підхід як до засвоєння професійно необхідних знань, так і до майбутньої освітньої діяльності, зокрема, до формування комунікативної особистості учня. З огляду на це проаналізовано практичний підхід до формування креативної особистості майбутнього вчителя-професіонала, здатного до реалізації сучасних вимог і завдань у сфері шкільної мовної освіти.

Ключові слова: компетентність, професійна компетентність, компетентнісний підхід, шкільний курс української мови, учитель, учень.

Сьогодні одним із важливих завдань викладання шкільного курсу української мови у ВНЗ є його професійно-компетентнісна зорієнтованість. Адже Національна доктрина розвитку освіти в Україні, Державний стандарт базової і повної середньої освіти, чинна програма з української мови для загальноосвітніх навчальних закладів спрямовують увагу вчителя на компетентнісну переорієнтацію мовної освіти. З огляду на це актуальною є проблема формування професійної компетентності майбутнього вчителя-словесника.

Мета статті: висвітлити шляхи реалізації компетентнісного підходу до засвоєння студентами професійно необхідних знань, набуття відповідних умінь та навичок та до майбутньої освітньої діяльності, зокрема, до формування комунікативної особистості учня у процесі практичної діяльності на заняттях зі шкільного курсу української мови.

Проблемі фахової компетентності вчителя-словесника в різних аспектах присвятили свої праці відомі вчені-методисти Н. Бабич, О. Біляєв, Н. Голуб, О. Горошкіна, Т. Донченко, С. Караман, В. Мельничайко, Н. Остапенко, Т. Симоненко, Л. Скуратівський, М. Пентиліук, О. Потапенко, Г. Шелехова та ін.

Одним із найбільш повних визначень поняття «компетентність» вважаємо трактування Л. Мамчур: «...це практичне застосування знань, тобто вміння і навички особистості впровадити їх у життєву практику; це сформований, набутий комплекс способів діяльності кожної окремої особистості; це результат тривалого поетапного навчально-виховного процесу в системі освіти» [2, с. 9].

Відштовхуючись від визначення, актуальним на сьогодні у методиці

викладання шкільного курсу української мови є питання формування креативної особистості майбутнього вчителя-професіонала, здатного до реалізації сучасних вимог і завдань у сфері шкільної мовної освіти.

Оскільки одним із першочергових завдань компетентнісної переорієнтації освіти є формування мовно-комунікативної індивідуальності школяра, то важливим етапом роботи вчителя є добір вправ і завдань, спрямованих на розвиток національно мовної особистості. На практичних заняттях зі шкільного курсу української мови студенти вчать добирати і моделювати завдання такого типу. Наприклад, під час вивчення фразеології можна запропонувати вправи такого типу:

1. Перефразуйте фразеологічний зворот, а потім цю нову конструкцію порівняйте з вихідним варіантом речення. Чи змінився зміст речення без фразеологізму? Доберіть фразеологізм зі словом горло.

Мов хто обложив кригою Петрове серце, мов хто холодними руками взявся за його горло від тих слів. (Панас Мирний «Лихі люди»).

2. Визначте фразеологічні одиниці в реченні, випишіть, доберіть і запишіть сучасні відповідники до кожного з них, поясніть значення (за словником). Доберіть спільнокореневі слова до слів земля, вода, кров, люди.

Над чорною землею прокинувся світ білий. Обличчя – одні кістки, обмотані білою шкурою. Б'ється, як та риба об лід, а що того заробітку? Наче холодною водою обдали ті слова Петра. Очі Петра налилися кров'ю. Діти повертаються тоді, як сонце геть підіб'ється. Так, з жиру забавляються багаті люди. Попенко так кивнув на Жука, буцім йому і за вухом не свербіла його похвальба. Гарячим словом, мов гострим ножем, він вирізував тяжкі візерунки нужди; жаль гострим ножем краяв йому серце. Коли б ти знав, що за добру душу та серце має оцей темний та необтесаний мужик. Гудзь стояв, мов хто його прибав гвіздком. У Петра волосся на голові дибом стало. Краска облила все обличчя Петрове. Ось і Дніпро – синій, аж чорний, мов шкура велетня-змія, піднімає свою гребенясту спину, роздимає покручені боки і з ревом та гулом стрібає на глиняний берег (Панас Мирний «Лихі люди»).

3. Виконайте синтаксичний розбір речення. Яким членом речення є фразеологізм? Перефразуйте фразеологічний зворот, а потім цю нову конструкцію порівняйте з поданим варіантом. Чи змінився зміст речення без фразеологізму? Доберіть 4 фразеологізми зі словом сонце. Складіть з ними речення.

Другого дня, ще сонечко не виткнулось з-за гори, ще не встигло продрати свої очі, коли кийські гори курились туманом, а Дніпро, запнувшись своєю димчастою запоною, ховався від людських очей, мати вирушила в дорогу (Панас Мирний «Лихі люди»).

4. Складіть речення із фразеологізмом так, щоб він виконував у реченні роль головного та другорядного членів. До поданого фразеологізму доберіть синоніми.

Крається серце. Білий світ. Баламутити голову. Темна людина.

Замкнути очі. Покладати великі надії. Серце стискається. Язик приріс до піднебіння.

Як відомо, мова реалізується у мовленні. Тобто для того, щоб правильно, грамотно спілкуватися, необхідно досконало знати мову. У тому числі й синтаксис рідної мови, вміння правильно побудувати й оформити власне мовлення. Порівняльний зворот – один з елементів його увиразнення. Тому важливим завданням учителя є навчити дітей влучно і грамотно використовувати ці конструкції, працювати з ними для формування в учнів комунікативної компетенції. З цією метою варто запропонувати для використання в школі ряд вправ комунікативного спрямування на опрацювання порівняльних конструкцій (студенти моделюють завдання, добирають речення).

Вправа 1. Визначити, які з поданих речень є складнопідрядними порівняльними, а які – містять порівняльні звороти (одним із варіантів виконання завдання може бути такий: об'єднати учнів у пари, визначити, хто з них буде висловлюватись першим, попросити обговорити свої ідеї один з одним. По закінченні часу на обговорення кожна пара представляє результати роботи, обмінюється своїми ідеями з усім класом).

От, звичайно, біда, коли жінка чоловіком, ніби швець шкурою, крутить. Його обличчя, звичайно бліде, ніби зі слонової кості, паленіло. Від цієї зелені падали відблиски на біле гетьманське обличчя і робили його ніби мертвим. Орлик відчинив низькі, однокрилі двері, як до келії чернечої. Він також не молодик, а наші боярині і генеральші зітхають до нього, як до Адоніса.

Вправа 2. Розширити подані речення так, щоб вони стали підрядними порівняльними:

Цідився весняний, теплий дощ. Малі і круглі уста ворухнулися, хотіли щось сказати, але нараз здавили в собі невимовлені слова і замовкли. Вони сиділи в городі під великою липою, над котрою бриніло безліч комах. По зів'ялому обличчю котилися сльози. Дощем вмиваються вікна пишних Мазепиних церков.

Вправа 3. У поданих реченнях визначити синтаксичну роль порівняльної конструкції, якщо вона не є реченням:

Волосся довге, як грива, очі бистрі, палкі, уста вузькі, червоні, в лівім кутку посмішка злобна чаїться. Запущений двірський сад, великий, наче ліс. Хитається, як п'яний. У його грошей, як бобу. Кажуть, на одному хуторі вродилася дитина з зубами і з розумом, як у старого.

Важливими для розвитку комунікативної компетентності учнів є завдання, пов'язані з розвитком мовлення школярів. Наприклад, школярам пропонується текст для сприймання.

Українська вишивка сягає своїм корінням у сиву давнину.

У м. Глухові та в Глухівському районі від матері до доньки, разом із умінням вишивати, передавалися певні орнаментальні мотиви, кольорова гамма, техніки вишивання, притаманні лише нашому географічному

регіону.

Галина Василівна Антоненко народилася в 1931 році в місті Глухові Сумської області. Навчалася в міській середній школі № 1. На долю жінки випали і важкі воєнні лихоліття, і часи відбудови країни після війни. Довгий час Антоненко Г. В. працювала в м. Килія Ізмаїлівського району Одеської області.

«Вишивання – одне з моїх найулюбленіших захоплень, – розповідає Галина Василівна. – Це у мене від мами. А почала я вишивати з 14 років і вишиваю до сих пір».

На роботах Галини Василівни мереживом виткане життя. Переглядаючи вишиванки, хочеться сказати: «Зупинись, мить! Ти чудова!». Її вишивка зберігає свій духовний світ, поглиблює образну змістовність і доводить, що народне мистецтво, як і народна пісня, це велике надбання нашої культури.

Антоненко Г. В. – учасниця міських виставок. У її роботах відтворена історія рідного краю, його природа, архітектура – усе те, що «жило у витворі жіночої уяви». Вишивки Галини Василівни знаходяться в Глухівському краєзнавчому музеї, а також у приватних колекціях (як подарунок) іноземних гостей з Німеччини, Франції, Англії, Америки. (З газети)

Студенти добирають систему запитань і завдань для роботи з текстом. Наприклад:

- До якого стилю мовлення належить текст?
- Який тип висловлювання (опис, розповідь, роздум) використано в тексті? Який вид міжфразових зв'язків реалізовано в останньому абзаці тексту?
- Побудуйте інтерв'ю з Галиною Василівною Антоненко, розподіливши між собою ролі учасників полілогу. У чому полягає специфіка тексту інтерв'ю?
- Об'єднавшись у групи, проведіть дискусію на тему: «Як привернути увагу слухачів до творчості митця (письменника, актора, співака, композитора, художника)?»
- Підготуйте відповіді на орієнтовні запитання:
 - Яка роль журналіста в проведенні інтерв'ю з митцем?
 - Як журналіст має відчувати аудиторію (вік, інтереси, формат передачі)?
 - Інтерв'ю з яким митцем ви б хотіли послухати?
 - Які види мовленнєвої діяльності ми використали, працюючи з текстом?

Таким чином, компетентнісний підхід до формування професійних якостей майбутніх учителів-словесників відповідає сучасним вимогам до якісної освіти, сприяє реалізації першочергового завдання шкільної мовної освіти – формувати національно мовну, комунікативно компетентну особистість учня.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Біляєв О. М. Лінгводидактика рідної мови : начальнo-методичний посібник / О. М. Біляєв. – К. : Генеза, 2005. – 180 с.
2. Мамчур Л. Витоки компетентнісного підходу до навчання мови в дослідженнях вітчизняних учених / Лідія Мамчур // Укр. мова і літ. в школі. – 2011. – № 2. – С. 8–12.
3. Методика вивчення української мови в школі : посібник для вчителя / О. М. Біляєв, В. Я. Мельничайко, М. І. Пентиліук та ін. – К., 1987. – 246 с.
4. Методика викладання української мови в середній школі : навч. посібник / А. С. Олійник, В. К. Іваненко, Л. П. Рожило, О. С. Скорик / за ред. І. С. Олійника. – К., 1989. – 439 с.
5. Методика навчання рідної мови в середніх навчальних закладах / за ред. М. І. Пентиліук. – К., 2000.
6. Пентиліук М. І. Компетентнісний підхід до формування мовної особистості в євроінтеграційному контексті / Марія Пентиліук // Українська мова і література в школі. – 2010. – № 2. – С. 2–5.
7. Пентиліук М. І. Наукові засади комунікативної спрямованості у навчанні рідної мови / Марія Пентиліук // Українська мова і література в школі. – 1999. – № 3. – С. 8–10.